

НАПРЯМИ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

AREAS OF INSTITUTIONALIZATION OF COMPETITIVE ENVIRONMENT IN UKRAINE

У статті розглянуті основні напрями конкурентної політики України. Проаналізовано сутність поняття конкурентної політики та класифікацію її основних напрямів. Наголошено увагу на тому, що для країн, які знаходяться в процесі трансформації економічної системи, важливим є ефективне поєднання контролюючих та превентивних методів впливу для забезпечення балансу між діями, які спрямовані на захист конкуренції, та діями, які спрямовані на її розвиток. На основі проаналізованої під час написання статті інформації запропоновано власну класифікацію напрямів інституціалізації конкурентного середовища відповідно до рівня учасників ринкових відносин, на яких вона спрямована, на вертикальний, горизонтальний та регуляторний напрями. Проаналізовано загальну ситуацію та рівень впливу конкурентної політики в нашій країні на кожному запропонованому рівні. Виокремлено проблемні питання та запропоновані шляхи мінімізації їхнього впливу. **Ключові слова:** конкуренція, конкурентна політика, інформаційна асиметрія, адвокатування конкуренції, інституціалізація конкурентного середовища.

В статье рассмотрены основные направления конкурентной политики Украины.

Проанализирована сущность понятия конкурентной политики и классификация ее основных направлений. Акцентируется внимание на том, что для стран, находящихся в процессе трансформации экономической системы, важно эффективное сочетание контролирующих и превентивных методов воздействия для обеспечения баланса между действиями, которые направлены на защиту конкуренции, и действиями, направленными на ее развитие. На основе проанализированной во время написания статьи информации предложена собственная классификация направлений институционализации конкурентной среды в соответствии с уровнем участников рыночных отношений, на которых она направлена, на вертикальное, горизонтальное и регуляторное направление. Проанализирована общая ситуация и уровень влияния конкурентной политики в нашей стране на каждом предложенном уровне. Выделены проблемные вопросы и предложены пути минимизации их влияния. **Ключевые слова:** конкуренция, конкурентная политика, информационная асимметрия, адвокатирование конкуренции, институционализация конкурентной среды.

УДК 338.22.021.4

DOI <https://doi.org/10.32843/bses.52-25>

Ковтун В.Ю.

аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний
торговельно-економічний університет

Kovtun Viktoriia

Kiev National University
of Trade and Economics

The article investigated the main directions of Ukraine's competition policy. The essence of the concept of competition policy and the classification of its main directions are analyzed. It is emphasized that for countries that are in the process of transformation of the economic system into an information economy, it is important to combine effectively preventative methods of influence such as competition advocacy, etc. with controllers methods (making recommendations, imposing penalties, etc.). It is precisely this correlation that is necessary to ensure a balance between actions aimed at protecting competition and actions aimed at directly developing it. On the basis of the analyzed information during the writing of the article, the author suggested his own classification of the directions of institutionalization of the competitive environment according to the level of participants of market relations on which it is aimed at vertical, horizontal and regulatory. The vertical direction is intended to control the competitive relations between consumers and suppliers, the horizontal direction is to control the competitive relations between one-tier market participants and the regulatory one – to control the activity of public authorities in order to minimize their negative impact on competitive relations. The general situation and the level of influence of competition policy in our country on each level proposed by the author are analyzed. Issues such as lack of legislative interpretation of the concept of vertical competition, unfair competitive behavior of economic entities in the market, discriminatory and restrictive activities of public authorities are highlighted. On the basis of the information analyzed by the author, the ways of minimizing their further influence are suggested, in particular ensuring equal access of economic entities to information resources, writing fair and transparent rules of professional ethics, approving regulations of activity of public authorities and so on. Only their introduction, according to the author, will ensure consistent development of the competitive environment in Ukraine.

Key words: competition, competition policy, information asymmetry, competition advocacy, institutionalization of the competitive environment.

Постановка проблеми. Важливою складовою частиною загальної економічної політики держави є конкурентна політика. У країнах із розвинутою інформаційною економікою важливим методом впливу є адвокатування конкуренції. Адвокатування конкуренції – це один із основних превентивних заходів, що застосовується органами державної влади у взаємодії з іншими учасниками ринкових відносин в межах загальної конкурентної політики держави. Попри ефективність, актуальність та суттєві переваги її використання, адвокатування не буде мати необхідного результату без застосування всього комплексу заходів, включаючи досить жорсткі штрафні санкції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню напрямів інституціалізації конку-

рентного середовища присвячені численні праці вчених: С. Авдашевої, А. Шастіко [1], А. Герасименко [2], В. Лагутіна [3], Т. Щербакової [4] тощо.

Постановка завдання. Узагальнення основних напрямів інституціалізації конкурентного середовища в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим аспектом у процесі формування ефективно конкурентної політики для економіки, що знаходиться в процесі трансформації, є забезпечення на державному рівні раціонального співвідношення між діями, які спрямовані на захист конкуренції (які обмежують монопольну діяльність), і діями, які спрямовані на розвиток конкуренції. Важливими у цьому зв'язку є дві сфери конкурентної політики – діяльність конкурентних органів

держави як сукупність приписів щодо заборонених дій та процесуальні заходи як механізм, який забезпечує дотримання встановлених правил [5].

Конкурентна політика держави – це одна з найскладніших систем заходів органів державної влади серед основних видів економічної політики держави. Причиною цього є її всеохоплюючий характер. Адже вона стосується різних сфер життя та господарювання громадян.

І саме через всеохоплюючий характер в економічній науці є декілька варіантів класифікації напрямів конкурентної політики держави.

Цікавим є підхід, запропонований С. Авдашевою та А. Шастітко, які виділяють два основні напрями конкурентної політики: активну конкурентну політику та захисну конкурентну політику.

Інструменти захисної конкурентної політики застосовуються в припущенні, що конкуренція на ринку існує, проте вона може страждати від односторонніх дій окремих економічних агентів (індивідуальних та колективних). Захисні засоби націлені на те, щоб запобігти подібним одностороннім діям. Активна конкурентна політика полягає у створенні конкуренції на ринках, де конкуренція до цих пір не існувала або стримувалася факторами регуляторного характеру, на відміну від дій окремих учасників ринкових відносин. Саме тому, на їхню думку, активна конкурентна політика являє собою створення нових ринків та розроблення правил функціонування тих ринків, які не будуть існувати поза подібними правилами. Саме такого роду конкурентної політики потребують ринки природних монополій [2].

В українському законодавстві класифікація напрямів конкурентної політики є більш широкою та включає такі сфери впливу: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції відповідно до принципів, визначених у Конституції України, удосконалення діяльності суб'єктів природних монополій, розвиток добросовісної конкуренції, забезпечення розвитку конкурентних відносин.

Проаналізувавши відомі в економічній літературі класифікації, пропонуємо розподілити напрями інституціоналізації конкурентного середовища більш широко відповідно до напрямів поширення інформаційної асиметрії на ринку:

- вертикальний;
- горизонтальний;
- регуляторний.

Вертикальна інституціоналізація конкурентного середовища пов'язана із визначенням та закріпленням на державному рівні норм, правил, статусів і ролей з метою підтримання ефективної вертикальної конкуренції на ринку.

Поняття вертикальної конкуренції досі не закріплене на державному рівні. Це пов'язано з тим, що до кінця ХХ століття економічна наука детер-

мінувала конкуренцію виключно як змагання за контроль над споживчим попитом між компаніями, що пропонують на ринку взаємозамінні товари.

Категорія «вертикальна конкуренція» ввійшла в економічну науку завдяки М. Портеру, який у своєму ромбі конкурентних сил чітко розділив горизонтальну конкуренцію, що існує всередині релевантного ринку з урахуванням ризиків входження на ринок нових компаній та нових товарів, і вертикальну конкуренцію, що уособлюється в торгах із постачальниками та покупцями [6].

На відміну від горизонтальної конкуренції, яка розгортається між виробниками товарів-замінників та може поширюватися на реалізацію комплементарних благ, вертикальна конкуренція відбувається між суб'єктами різних етапів технологічного ланцюга чи вертикалі товароруку й передбачає боротьбу вже не скільки за споживача, скільки за вигідніші умови реалізації/закріплення товарів, за контроль над більшою частиною галузевого прибутку.

В українському законодавстві відсутні ефективні регулятори вертикальної конкуренції. Аналіз текстів Закону України «Про захист економічної конкуренції», Господарського кодексу України, Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку та інших нормативних актів у сфері захисту та розвитку конкуренції свідчить про відсутність в них не тільки категорії «вертикальна конкуренція», але й потенціалу її існування. Конкурентами тут визнаються тільки ті компанії, які є учасниками релевантного ринку, реалізуючи однакову або схожу продукцію спільній групі споживачів. Саме це обмеження не дозволяє АМКУ ефективно протидіяти вертикальній конкуренції, що свідчить про необхідність законодавчих змін, які знищать наявні обмеження. І лише закріплення визначення «вертикальна конкуренція» на законодавчому рівні забезпечить детермінувати його як ринковий провал, а отже, нездатність ринку повноцінно функціонувати без контролю з боку органів державної влади.

Це допоможе також затвердити на законодавчому рівні можливість створення галузевих правил вертикальної конкуренції аналогічно тим, що вже існують на релевантно конкурентних ринках.

У процесі затвердження поняття вертикальної конкуренції не потрібно забувати, що не всі можливі прояви вертикальної конкуренції є забороненими. Зазвичай вертикальна конкуренція стосується відносин дистрибуції, що здебільшого не є шкідливими для конкуренції, а певні обмеження дистриб'ютора можуть навіть мати позитивний ефект для конкуренції.

Однак якщо такі обмеження приводять до суттєвого звуження конкуренції на усьому ринку чи в значній його частині (в тому числі до монополізації відповідних ринків), обмежують доступ на ринок інших суб'єктів господарювання або призво-

дять до економічно необґрунтованого підвищення цін або дефіциту товарів, то такі дії будуть оцінюватися як порушення.

Прикладом недобросовісної вертикальної конкуренції є дії з боку великих ритейлерів, які буквально примушують постачальників продовольчих та інших товарів приймати не вигідні для них умови реалізації товарів у вигляді надто тривалих відстрочок платежу, плати за вхід у мережу, за полицю, нав'язування додаткових інформаційних послуг тощо.

У 2015 р. 20 найбільших вітчизняних продовольчих ритейлерів були звинувачені Антимонопольним комітетом України у вчиненні антиконкурентних узгоджених дій, таким чином вперше створивши прецедент відкриття справи за порушення умов вертикальної конкуренції.

Таким чином, утворюється диспаритет сил між продавцями і ритейлерами, який в умовах відсутності ефективних державних регуляторів вертикальної конкуренції заповнився усталеними торговими практиками, які орієнтовані на захист інтересів ритейлерами і вважаються нелегітимними продавцями, які, будучи нездатними протидіяти відповідним діям ритейлерів (плата за вхід в мережу, висока націнка, що змушує продавця погоджуватися на нижчу ціну, коли завищення роздрібною ціною загрожує втратою покупця, тривалі терміни повернення коштів за товар, взятий на реалізацію тощо), вимушені їм коритися.

Можливим елементом ефективної конкурентної політики на шляху до боротьби із вертикальною конкуренцією є затвердження державою шаблонів типових договорів за групами товарів. Схожа практика вже напрацьована в Латвії. Так, відповідно до латвійського законодавства розрахунок за продовольчі товари строком придатності до 25 днів повинен бути здійснений не пізніше 30 днів з дня їх постачання, за овочі – не пізніше 20 днів. Це дозволить протистояти маніпулюванню умовами контракту та забезпечить більш прозору вертикальну конкуренцію.

Важливим напрямом боротьби з недобросовісною вертикальною конкуренцією на ринку є також забезпечення на державному рівні рівного доступу до інформаційних хабів, таких як Nielsen, Morion, GFK, або ж навіть формування таких об'єктів інфраструктури на державному рівні, доступ до інформації яких буде відкритий для широкого загалу. Основною метою діяльності таких підприємств буде гарантія рівного доступу усіх учасників ринку до відповідної інформації для її подальшого використання у конкурентній боротьбі.

Наступним важливим елементом конкурентної боротьби є також рекламна діяльність суб'єктів господарювання, і вертикальна конкуренція не є винятком. Реклама – це механізм, який може як спотворити конкуренцію через поширення

інформаційної асиметрії, так і бути стимулом для покращення конкурентних відносин. А 11 грудня 2019 року набув чинності Закон України № 286–IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гармонізації законодавства у сфері порівняльної реклами із правом Європейського Союзу». Відповідно до цього закону порівняльна реклама дозволена, що потребує подвійного контролю з боку органів державної влади, оскільки методичних рекомендацій, за яких обставин порівняльна реклама вважається законною, немає, що може спровокувати поширення негативних конкурентних практик [7].

Горизонтальний напрям інституціоналізації конкурентного середовища ми вже частково описували у попередньому параграфі через аналіз практики підписання правил професійної етики на прикладі ринку роздрібною реалізації пального.

Пропонуємо більш детально розглянути всі його переваги та недоліки.

Отже, правила професійної етики – це формальний, проте нестандартний інструмент державного впливу. Його суть полягає у тому, що зацікавлені суб'єкти господарювання за сприяння інших осіб можуть розробляти правила професійної етики у конкуренції для відповідних сфер господарської діяльності, а також для певних галузей економіки. Правила професійної етики у конкуренції погоджуються з Антимонопольним комітетом України.

Нині з АМКУ погоджено Правила професійної етики у конкуренції щодо чесності та прозорості роздрібного ринку пального в Україні, у сфері господарської діяльності з виготовлення та реалізації кондитерських, харчоконцентратних виробів та кави в Україні та у сфері надання послуг з охорони власності та громадян.

Беззаперечним плюсом цього інструменту є те, що в правилах оголошено певні етичні мінімуми, яких повинні дотримуватись суб'єкти господарювання у цій сфері. Серед них виокремлюють дотримання екологічних норм, запровадження програм лояльності, покращення рівня сервісу та якості продукції тощо.

Проте можливий також і негативний ефект від запровадження такого роду правил на ринку адже саме завдяки їм через зниження інформаційної асиметрії підвищується координаційна здатність ринку. І, враховуючи досвід попереднього аналізу, який проводився в розділі II, саме на ринку роздрібною реалізації пального це призвело до антиконкурентних узгоджених дій. У цьому разі зазначений засіб реалізації конкурентної політики зменшив інформаційну асиметрію між учасниками ринкових відносин проте був одним із стимулів до організації антиконкурентних узгоджених дій.

Саме тому правила повинні бути прописані правильно, щоб не обмежувати конкуренцію.

Адже якщо проаналізувати Правила професійної етики у конкуренції щодо чесності та прозорості роздрібного ринку пального в Україні, то вони містять цілком прийнятні положення, добросовісне дотримання яких може мати позитивний ефект на конкуренцію через зниження дискреції окремих учасників ринку, а з нею – й інформаційну асиметрію щодо ймовірних добросовісних дій конкурентів, чітко детермінуючи недозволені практики, ознайомлюючи учасників з їхнім переліком. Проте існує також інший бік медалі. Все залежить від безпосередніх учасників конкурентних відносин та їхньої готовності діяти добросовісно. Крім того, зазвичай такі правила готуються та підписуються великими ринковими агентами, і середні та малі суб'єкти господарювання просто можуть навіть не здогадуватися про їх існування. Через що важливим аспектом має бути поширення інформації щодо підписання такого типу Правил в засобах масової інформації та інших джерелах поширення інформації [8].

Враховуючи результати дослідження ринку авіаційних пасажирських перевезень, впливовим методом інституціоналізації на горизонтальному рівні може також слугувати запровадження/стимулювання розвитку товарних/цінових агрегаторів на ринку типу booking.com, skyscanner тощо, які знижують до мінімуму витрати споживчого пошуку, що дозволяє інтенсифікувати конкуренцію між фірмами виробниками/надавачами послуг, але при цьому правила існування таких платформ мають бути чітко прописані, щоб усунути ризики зловживань з боку самої платформи, що володіє величезним масивом інформації, якою не володіють її користувачі.

Отже, незважаючи на те, що ефективна конкуренція можлива тільки за умови постійної співпраці всіх учасників ринкових відносин, найважливіша роль, особливо в країнах із трансформаційною економікою, належить регуляторному впливу органів державної влади.

Основною метою інституціоналізації конкурентного середовища на регуляторному рівні є зменшення дискреції (вирішенням органами влади або посадовими особами будь-яких питань на свій розсуд) органів державної влади. Саме тому на кожний напрям діяльності органів державної влади мають бути затверджені регламенти, які не дозволятимуть зловживань і ручного застосування різних підходів до різних учасників ринку.

Діяльність АМКУ регламентується за допомогою цілої низки методик. Їхнє коло, на нашу думку, необхідно розширити.

Нині АМКУ затверджено Методику визначення монопольного (домінуючого) становища. Нею ж керуються під час визначення меж ринку в інших справах, наприклад у справах про антиконкурентні узгодженні дії, що іноді призводить до невраху-

вання результатів такого аналізу судами у відповідних справах.

Немає методики, яка б регламентувала дослідження справ про антиконкурентні узгодженні дії та детермінувала способи встановлення факту паралельних дій, доведення факту чи потенціалу недопущення, усунення чи обмеження конкуренції внаслідок таких дій.

У грудні 2017 року АМКУ була спроба прийняти методику визначення ринку. Але вона і досі знаходиться на етапі обговорення.

Недостатньо прописаною також є процедура звільнення від відповідальності. Зокрема, не досить зрозумілими є гарантії безпеки для заявника, що призводить до її неефективності та відсутності очікуваного позитивного впливу на конкурентні відносини.

Адже важливим аспектом дієвої програми звільнення від відповідальності є прозорість та зрозумілість представлених в ній умов, які б надавали змогу суб'єктам господарювання ухвалювати обґрунтоване та виважене рішення з цього питання.

Саме тому в Україні вона досі не набула достатньої популярності, і суб'єкти господарювання ще вагаються, чи застосовувати її на практиці.

Крім того, слід також не забувати, що в руках недобросовісних суб'єктів господарювання програма звільнення від відповідальності може стати методом недобросовісної боротьби з конкурентами та стати джерелом поширення інформаційної асиметрії на ринку.

Запровадження такого роду регламентів дозволить зменшити дискрецію АМКУ і, вирівнявши інформаційний баланс між органами державної влади та учасниками ринків, протидіяти провалам державного регулювання.

Те саме стосується і діяльності Національних комісій, що здійснюють регулювання природних монополій.

Основним завданням Національних комісій з регулювання природних монополій є забезпечення нормального функціонування ринку за відсутності конкуренції на ньому через захист інтересів споживачів, недопущення зловживання монопольним становищем, створення сприятливих умов для повного покриття економічно виправданих витрат підприємств і відповідного інвестування в розвиток виробництва [9].

Саме тому чим більш регламентованою є діяльність комісій, тим більш детальною та зрозумілою буде інформація про її діяльність для широких верств населення, тим менш ймовірним буде зловживання з боку регулятора. Адже в такому разі потенційна постраждала сторона контролюватиме завдяки цій інформації дії регулятора й одразу сигналізуватиме суспільство про порушення.

На шляху до регламентації діяльності Національних Комісій органами державної влади вже

було проведено низку змін, серед яких центральне місце займає прийняття Верховною Радою України 05 грудня 2019 року Закону України № 2490-1 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конституційних принципів у сферах енергетики та комунальних послуг» [10].

Згідно з цим законом Національну комісію визначено як постійно діючий центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України.

Суперечливість цього закону полягає у тому, що, з одного боку Національна Комісія має статус незалежного органу, який діє самостійно, рішення якого не підлягають погодженню органами державної влади. Проте, з іншого боку, фактично регулятор є неконституційним. Адже зазначеним законом повноваження щодо призначення членів Комісії передаються Президенту України, хоча це і не передбачено Конституцією.

Відсутність чіткого і зрозумілого механізму функціонування регулятора зменшує рівень довіри до нього та збільшує можливість дискреції.

Особливого підходу потребує також регулювання діяльності інших органів влади в процесі надання/отримання державної допомоги.

Адже надання державної допомоги неналежним суб'єктам господарювання може призвести до спотворення балансу конкурентних сил в галузі.

Нині неможливо говорити про завершеність формування в Україні інституту державної допомоги як з погляду прийняття в повному обсязі національного законодавства, необхідного для забезпечення ефективної роботи системи моніторингу і контролю державної допомоги та відповідності положенням Угоди про асоціацію ЄС, так і щодо виконання цього законодавства всіма учасниками процесу, зокрема органами влади [11].

В українському законодавстві досі відсутні чіткі критерії надання державної допомоги. Крім того, можна зробити висновок, що урядом дещо знецінюється стратегічна важливість інституту державної допомоги в Україні. Доказом цього є відсутність інформації про нього у загальній Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки, схваленій розпорядженням КМУ від 08 лютого 2017 року. Метою цієї стратегії є побудова сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулюючи ресурси та розподіляючи їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо та довгостроковій перспективі [11].

Висновки з проведеного дослідження. Саме тому органи державної влади відокремлено або ж консолідовано з іншими учасниками ринкових відносин мають регулярно приймати та реалізовувати програми розвитку конкуренції. І лише множина

всіх зазначених вище заходів дозволить знизити інформаційну асиметрію в економіці України та тим самим покращити конкурентне середовище.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авдашева С., Шаститко А. Конкурентная политика: состав, структура, система. Вопросы теории конкуренции. № 1(19), 2010. С. 5–18.
2. Герасименко А. Конкурентна політика: економічний зміст та напрями вдосконалення. Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія і право. № 1, 2014. С. 27–33.
3. Лагутін В. Конкурентна політика держави: механізм реалізації. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. № 4, 2016. С. 22–37.
4. Щербаківа Т. Модифікація конкурентної політики при умови трансформації економічних відносин. Научний журнал «Економіка України». – 2016. – №4 (645). С. 45–56.
5. Куліш Л.П. Конкурентна політика у системі інструментів державного регулювання економіки. Економіка та держави № 1/2019. С. 126–131.
6. Герасименко А.Г. Вертикальна конкуренція у вітчизняній торгівлі. Вісник КНТЕУ. 2016 № 4. С. 80–96.
7. Закону України № 286–ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гармонізації законодавства у сфері порівняльної реклами із правом Європейського Союзу» від 12.11.2019. Опубліковано – Голос України – № 236.
8. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=130996&schema=main> (дата звернення: 20.04.2020).
9. Федоренко В. Національні комісії з регулювання природних монополій у системі центральних органів виконавчої влади: проблеми нормопроектного та управлінського забезпечення. Вісник національної академії державного управління. 2010 р. С. 85–93.
10. Закон України № 2490–1 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конституційних принципів у сферах енергетики та комунальних послуг» від 05.12.2019.
11. Кулик О. Система державної допомоги в Україні: як європейські вимоги можуть зробити її більш ефективною. 2019 р. ГО «Український центр європейської політики». URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Systema-derzhavnoyi-dopomogy-v-Ukrayini_yak-yevropejski-vumogy-mozhut-zrobyty-yiyi-bilsh-efektyvnoyu-1.pdf (дата звернення: 20.04.2020).

REFERENCES:

1. Avdasheva S., Shastytko A. (2010) Konkurentnaja polityka: sostav, struktura, sistema. [Competition policy: composition, structure, system]. Competition Theory Issues, no. 19, pp. 5–18.
2. Gherasymenko A.Gh. (2014). Konkurentna polityka: ekonomichnyj zmist ta napriamyi vdoskonalenja. [Competition policy: economic content and areas

for improvement]. Ukraine's Development Strategy. Economics, Sociology and Law, no. 1, pp. 27–33.

3. Laghutin V. (2016) Konkurentna polityka derzhavy: mekhanizm realizacii. State competition policy: a mechanism for implementation. Bulletin of the Kyiv National University of Trade and Economics, no. 4, pp. 22–37.

4. Shherbakova T. (2016) Modyfikacyja konkurentnoj polytyky pry uslovyy transformacyy ekonomcheskykh otnoshenyj [Modification of competition policy subject to the transformation of economic relations], no. 4, pp. 45–56.

5. Kulish L.P. (2019) Konkurentna polityka u systemi instrumentiv derzhavnogho rehuljuvannja ekonomiky [Competition policy in the system of instruments of state regulation of the economy]. Economy and states, no. 1, pp. 126–131.

6. Gherasymenko A.Gh. (2016) Vertykaljna konkurencija u vitchyznjanij torghivli. [Vertical competition in domestic trade]. KNTEU Bulletin, no. 4, pp. 80–96.

7. Verkhovna Rada Ukrainy (2019) Zakonu Ukrainy "Pro vnesennja zmin do dejakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo gharmonizacii zakonodavstva u sferi porivnjalnoji reklamy iz pravom Jevropejskogho Sojuzu". [The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Harmonization of Legislation in the Field of Comparative Advertising with European Union Law"], Kyiv: Verkhovna Rada Ukrainy.

8. Antymonopol'nyy Komitet Ukrainy (2016) Pravya profesijnoji etyky u konkurenciji shhodo chesnosti ta prozorsti rozdribnogho rynku paljnogho v Ukraini.

[Rules of professional ethics in competition on fairness and transparency of the Ukrainian fuel retail market], Kyiv: Antymonopol'nyy Komitet Ukrainy URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=130996&schema=main> (accessed 20 April 2020).

9. Fedorenko V. (2010) Nacionaljni komisiji z rehuljuvannja pryrodnykh monopolij u systemi centralnykh orghaniv vykonavchoji vlady: problemy normoproektnogho ta upravlinsjkogho zabezpechennja. [National commissions for the regulation of natural monopolies in the system of central executive bodies: problems of norm-design and management support]. Bulletin of the National Academy of Public Administration, vol 3 (13), pp 85-93/

10. Verkhovna Rada Ukrainy (2019) Zakon Ukrainy «Pro vnesennja zmin do dejakykh zakoniv Ukrainy shhodo zabezpechennja konstytucijnykh pryncypiv u sferakh energohetyky ta komunalnykh poslugh». [The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Ensuring Constitutional Principles in the Fields of Energy and Utilities"]. Kyiv: Verkhovna Rada Ukrainy.

11. Kulyk O. (2019) Systema derzhavnoji dopomogy v Ukraini: jak jevropejski vymoghy mozhutj zrobyty jiji bilsh efektyvnoju. [State aid system in Ukraine: how European requirements can make it more effective]. NGO "Ukrainian Center for European Policy". Available at: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Systema-derzhavnoyi-dopomogy-v-Ukrayini_yak-yevropejski-vymogy-mozhut-zrobyty-yiyi-bilsh-efektyvnoyu-1.pdf (accessed 20 April 2020).